

אבן האזל הלכות גירושין פרק ו הלכה ד

[ד - ה] וכן האשה שולחת שליח להביא לה הגט מיד בעלה וזה הוא הנקרא שליח הבאה, ואין שליח הולכה והבאה צריך עדים. ואין האשה מתגרשת בגט ששלח הבעל או שהביא לה שליח הבאה עד שיגיע גט לידה.

הר"ן ר"פ התקבל כתב בעיקר טעם שליח הבאה, דכיון דשלוחו של אדם כמותו הוי כאילו היא קבלתו, אלא שהיא מתנה שאינה רוצה שתתגרש אלא לכשיגיע הגט לידה, ודברי הר"ן צריכים ביאור דאיזה זכות יש להאשה להתנות על הגירושין, אטו בדעתה הגירושין תלוי, ולכאורה פשוט שאין לה הזכות אלא או לעשות שליח לקבלה או שלא לעשות, אבל אם היא עושה שליח לקבלה שתהא ידו כידה, והבעל נותן לידו של השליח ומגרשה בו, איזה זכות יש לה להתנות שלא תהא מגורשת אלא לכשיגיע הגט לידה, וראיתי להפנ"י שכתב בדף ט' דבשליח הבאה אף שאינה מתגרשת עד דמטא גיטא לידה, מ"מ הבעל אינו יכול לחזור בו, ולא ידעתי מנין לו להפנ"י דגבי שליח הבאה אין הבעל יכול לחזור בו, ואיזה דין הוא בגירושין שיגמרו הגירושין והאשה לא תהי' מגורשת. והנה בירושלמי תרומות פרק ח' איתא ז"ל שם ולא מודי ר' לעזר שאם אמרה הבא לי גיטי ממקום פלוני שהיא אוכלת בתרומה עד שיגיע הגט לאותו מקום, א"ר חנניא מכיון שאמרה לו הבא לי גיטי ממקום פלוני כמי שאמרה לו לא יהא גט אלא לעשרה ימים מה שאכלה בהיתר אכלה, ומבואר כדברי הר"ן דהאשה יכולה להתנות על הגירושין שלא יחולו אלא לעשרה ימים, אבל דברי הירושלמי ג"כ צריכים ביאור דאיזה זכות יש להאשה להתנות על הגירושין.

ונראה לומר בביאור דין שליח הבאה עפ"י המבואר בב"י סי' קל"ח דאם נתן גיטה בחצרה ואח"כ עמדה בצדה מגורשת, וחזין דלענין שלא יהיה טלי גיטך מע"ג קרקע מהני אף שלא עמדה בצדה דעכ"פ הוא חצרה, אלא לענין קנין הגט להתגרש בו בעינן דוקא שתהי' עומדת בצדה, ולכן ה"נ אפשר בדין שליח הבאה שהאשה אינה עושה את השליח שיהיה כידה לענין קנין הגט, אלא לענין זה שיהיה כידה לענין קבלת הגט, ומצאתי אח"כ בעז"ה הדברים מפורשים בדברי הרשב"א ר"פ הזורק שכתב ז"ל, אם נתנו כבר בחצרה שהוא בצפורי ואמר לה הא גיטך ואמרה תזכה לי חצרי בזו נראה דמגורשת, מצאתי בירושלמי דמכילתין נתן לה גיטה ואמרה תזכה לי חצרי שבעכו א"ר חנניא נעשית כמו שהיתה ידה ארוכה וכו', ואי קשיא לך הא אמרינן בפלוגתא דעולא ור' הושעיא לימא בהא קמיפלגי מר סבר חצר משום ידה איתרבאי, ומר סבר חצר משום שליחות איתרבאי, ובודאי לכשתמצא לומר דחצר משום שליחות איתרבאי ע"כ דוקא במדעת דומיא דשליח, ואפ"ה הוי פליג עולא ואמר והוא שעומדת בצד ביתה, י"ל דהתם לאו באומרת תקנה לי חצרי, אלא באומרת ניחא לי שתזרוק בחצרי דהוי כעין שליח הבאה עכ"ל.

ודברי הרשב"א הם עפ"י מה שהביא מקודם מדברי הירושלמי דאם נתן בחצרה שלא היתה עומדת בצדה ואמרה תזכה לי חצרי דמהני, מבואר דלא הוי טלי גיטך מע"ג קרקע, אף שבשעה שנתן בחצרה לא עמדה בצדה וגם לא אמרה תזכה לי חצרי, והיינו דלענין זה הוא חצרה, אלא דלענין קנין הגט הוא דבעינן עומדת בצדה או תזכה לי חצרי, וע"ז כתב דמה דמצריך עולא עומדת בצד חצרה ור' הושעיא לא מצריך ע"כ בשנתן בחצרה מדעתה, והוא כעין שליח הבאה, דגם בשליח הבאה הכי הוא שלא עשתה אותו לשליח שיקנה הגט בשבילה, אלא לענין שיהי' כידה רק לענין נתינת הבעל, שלא יהי' אחר כך כשיבוא לידה טלי גיטך מע"ג קרקע וכמש"כ. ובאופן זה הי' אפשר לפרש דברי הירושלמי בתרומות שהבאנו, דמה דאיתא שם הבא לי גיטי ממקום פלוני, ע"כ הביאור התקבל, וכן כתב הפ"מ, וכן הוא להדיא בירושלמי פ"ד דדמאי, ואמר ר' חנניא דהוי כמו שאמרה לא יהיה גט אלא לעשרה ימים, והיינו דעד עשרה ימים לא יהי' שליח קבלה אלא שליח הבאה, אלא דהלשון אינו מדוקדק דל' לא יהי' גט משמע שלא יחולו הגירושין, ולא שלא תועיל קבלת הגט, וגם לשון הר"ן אינו מדוקדק דמלשוננו גבי שליח הבאה שכתב דכיון דשלוחו של אדם כמותו הוי כאילו היא קבלתו אלא שהיא מתנה שאינה רוצה שתתגרש אלא כשיגיע גט לידה, ומוכח דאין התנאי שלא תועיל הקבלה לקנין הגט אלא שלא תתגרש, וכבר הקשינו דזה אי אפשר, דאין בידה של האשה להתנות על הגירושין, ואם אמנם דאפשר כונת הירושלמי וכן הר"ן שלא תקנה הגט וממילא לא יהיה גט ולא תתגרש אלא שהלשון אינו מדוקדק.

אכן נראה דאפשר לפרש דברי הירושלמי באופן אחר, וכן נוכל לפרש כן בדברי הר"ן, והוא דבדין שליח לקבלה מצינו ע"כ שני גדרים, א' שתהא ידו כידה לענין קבלת הגט וקנינו, ב' דהוא שליח ג"כ לענין הגירושין, דהא מלבד נתינת הגט צריך הבעל לומר להאשה הרי את מגורשת, וכפי שנבאר אח"כ מדברי התוס' דלא רק מצד הבעל שיתן הגט לשם גירושין, אלא דגם האשה צריכה שתדע בקבלת הגט שהיא מגורשת, ודעת התוס' והטור דאם לא אמר לה הרי את מגורשת ולא היו עסוקין באותו ענין אינה מגורשת, ואף לדעת הרמב"ם דסובר דמה"ת שפיר מגורשת, ולא דמי לקדושין דבאינם עסוקין באותו ענין אינה מקודשת, משום דכיון דבהגט כתוב ענין הגירושין לכן מהני גם באין עסוקין באותו ענין, אבל זהו משום דהוי מדאורייתא כמו שאמר לה הרי את מגורשת

כיון שע"י הגט תדע שהיא מגורשת, וכל זה כשהבעל נותן הגט להאשה עצמה, אבל כשנותן הבעל הגט להשליח לקבלה אם לא היה לו דין שליח גם לענין הגירושין לא היה אפשר שתתגרש בזה קודם שיגיע הגט לידה, דהא מלבד מה שהבעל צריך לגרש הרי צריכה גם האשה לידע שנתגרשה, ואין לומר דבזה מהני מה שאח"כ ימסור לה הגט, והוי כבר מעכשיו כמו שאמר לה, דזה אי אפשר דבשליח לקבלה אינו צריך למסור לה הגט כלל ויכול לאבדו, וע"כ דמה דמתגרשת תיכף בקבלתו, הוא משום דנעשה שליח גם לענין עיקר הגירושין, והוא באמת חידוש גדול בדין שליח לקבלה דנעשה שליח על עיקר הגירושין.

ולכן אפשר לומר דשליח הבאה אינו שליח אלא לקבל הגט, והוי כמו שהבעל הניח הגט בחצרה, דאפילו אי הוי מהני בלא עומדת בצדה מ"מ לא היתה מתגרשת כל זמן שלא אמר לה הרי את מגורשת, אלא דגבי חצר לא משכחת זה דבלא עומדת בצדה לא הוי דין חצר ולא מהני אם יתן בחצרה ויאמר לה הרי את מגורשת בגט שנתתי בחצרך דלא מהני מצד קנין חצר, אבל בשליח להבאה נעשה ידו כידה לענין קבלת הגט וקנינו, אבל לגבי זה אינו שלוחה שתתגרש בקבלתו, וכשיגיע הגט לידה הוי כמו שאומר לה באותה שעה הרי את מגורשת ונעשית אז מגורשת, והוי כמו הא דתנן בגיטין דף ע"ח באמר לה כנסי שט"ח זה או שמצאתו מאחוריו קוראה והרי הוא גיטה אינו גט עד שיאמר לה הא גיטך, ובאומר לה מהני, והוא כרבי ולא כרשב"א דמצריך שיטלנו הימנה ויחזור ויתננו לה. ומיושב שפיר דברי הירושלמי דאמר מכיון שאמרה לו הבא לי גיטי נעשה כמו שאמרה לו לא יהא גט אלא לעשרה ימים, דשפיר תוכל להתנות בזה שלא יהיה גט אלא לעשרה ימים, דהיינו שעד זמן זה לא יהיה שליח אלא על קבלת הגט וקנינו ולא על הגירושין, וכן אפשר לפרש זה בדברי הר"ן.

ונתבאר לנו בדין שליח הבאה בשני אופנים, או דנימא דשליח הבאה אינו נעשה שליח אלא על קבלת הגט שלא יהיה אח"כ טלי גיטך מע"ג קרקע, אבל לא על קנינו וכדברי הרשב"א, או דנימא דהוי שליח לקבלה גמור על קבלת הגט וקנינו, ורק דלא נעשה שליח על הגירושין והנה לדין הפנ"י שהבאנו דבשליח הבאה לא יוכל הבעל לחזור קודם שבא הגט ליד האשה, ותתגרש בע"כ של הבעל, ובאמת לפי ב' הביאורים שכתבנו אין מקום לומר כדברי הפנ"י, דפשוט דבגמר הגירושין צריך שיהיה מדעת הבעל.

אכן נראה דכל זה שכתבנו יהי' תלוי במחלוקת התוס' והרמב"ם דבדף ע"ח כתבו התוס' דר"י היה מצריך לנותן גט לאשתו לומר הי גיטך וגם הרי את מותרת לכל אדם כדמשמע בהמגרש שהיו רגילין לומר ג"כ ודן, ומה דאיתא בהנזקין דאמר לעדים ראו גט שאני נותן לאשתי וחזר ואמר לה כנסי שט"ח זה דמגורשת, התם נמי יאמרו לה אח"כ העדים שהיא מגורשת שצריך שתדע שהיא מגורשת דבעינן שיהא משלחה ואינה חוזרת, ובשו"ע אה"ע סי' קנ"ו כשהביא המחבר הך דינא דאמר לעדים כתב הרמ"א ובלבד שתדע האשה שנתגרשה בו או שהעדים מגידים לה אח"כ וציין לדברי התוס', וכתב ע"ז הב"ש דהרמב"ם והטור ס"ל דא"צ שיאמרו העדים להאשה דדי בזה שמוציא הבעל מפיו ענין הגירושין אף שאמר רק להעדים, וכן כתב הגר"א בביאורו.

והנה לכאורה הא דעת התוס' מוכרח כדהוכיחו מהא דתנא דבי ר' ישמעאל ביבמות דף קי"ג דבעינן שתהי' משלחה ואינה חוזרת, וע"כ דצריך ידיעת האשה, וקשה לומר בזה מחלוקת הרמב"ם והטור דס"ל דלא איכפת לן בידיעת האשה, וסבור הייתי לומר דאפשר דכאן כיון דעכ"פ נתן לה גט רק שאמר לה בלשון כנסי שט"ח, וכיון שאח"כ עכ"פ היא תדע מהגירושין, ותדע שמה שאמר לה בלשון שט"ח משום כיסופא הוא, נמצא דבשעה שנתן לה הוי כמו שאמר לה ה"ז גיטך כיון דתדע לבסוף ומגורשת מעכשיו, והיה אפשר שכן גם כונת התוס', והיה מיושב בזה מה דהשמיט הרא"ש והטור דברי התוס' אף שהולכים תמיד בשיטת התוס', ולא יתכן שיפסקו בחומר א"א לקולא כנגד דברי התוס', ולכן מוכח דמפרשים בדעת התוס' במש"כ דהתם נמי אח"כ יגידו לה העדים, דאין כונתם דאינה מגורשת עד שיגידו לה, אלא כיון דעכ"פ לבסוף יגידו לה מגורשת מעכשיו, ולפ"ז אין כאן מחלוקת בין הרמב"ם והתוס', ומיושב מש"כ הביאור בדין שליח הבאה דהוא שליח רק לענין קבלת הגט אבל לא לענין הגירושין.

וממה דלא הזכיר הרמב"ם דין משלחה ואינה חוזרת לא בפ"י גבי שוטה ולא גבי קטנה בפ"ב, היה אפשר לומר דכיון דבגמ' אמרינן הא דמשלחה ואינה חוזרת על אינה יודעת לשמור לא את גיטה ולא את עצמה, וע"ז מייתי בגמ' הא דבי ר' ינאי דיילפי מונתן בידה מי שיש לה יד לגרש עצמה, והא דתנא דבי ר' ישמעאל מי שמשלחה ואינה חוזרת, ומוקמינן הא דר' יצחק דדבר תורה שוטה מתגרשת ביודעת לשמור את גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה ומוכח דיודעת לשמור גיטה הוי משלחה ואינה חוזרת, וא"כ אין נ"מ לדין משלחה ואינה חוזרת לא גבי שוטה ולא גבי קטנה, ומשו"ה גם גבי קטנה בפ"ב כתב דאם מבחנת בין גיטה לדבר אחר מגורשת משום דבזה סגי בין לענין שתהי' לה יד בין לענין שתהא משלחה ואינה חוזרת.

אבל לאחר העיון נראה דהרמב"ם חולק באמת על כל עיקר דינא, וכמו שכתבו הב"ש והגר"א דאינו צריך אלא אמירת הבעל לחוד וסגי באומר לעדים, דבפרק א' הל' ט' כתב ומנין שאינו נותנו לה אלא בתורת גירושין שנאמר ספר כריתות ונתן בידה שיתן אותו בתורת ספר כריתות, אבל אם נתנו לה בתורת שט"ח או מזוזה, או שנתנו בידה והיא ישנה וניעורה והרי הוא בידה אינו גט, ואם אמר לה אח"כ הא גיטך הרי זה גט, ובספרי הביאו

הרמב"ן במתני' דף ע"ח איתא ונתן בידה ושלחה מביתו, מכאן אמרו כתב גט לאשתו ואמר כנסי שט"ח זה וכו' ומוכח דהספרי לומד זה מקרא דושלחה, והרמב"ם לומד זה מקרא דספר כריתות ונתן בידה, ובהלכה ג' כתב ושלחה שיהי' ענין הגט שיהיה הוא המשלח אותה לא שישלח עצמו ממנה, ובהלכה ה' כתב זה שנאמר בתורה ושלחה מביתו אין ענינו שלא יגמרו קידושיה עד שתצא מביתו, אלא כשמגיע גט לידה גמרו גירושיה, ואף על פי שעדיין היא בביתו שלא נאמר ושלחה אלא שאם גירש ולא הוציאה מביתו ה"ז כמו שגירש והחזיר גרושתו, לפיכך צריכה ממנו גט שני כמו שיתבאר עכ"ל.

והנה אף דמהלכה זו אין ראייה דאינו מצריך דין ושלחה, דעיקר בא לומר שאינו צריך שיוציאה מביתו, אבל קשה דבאורו של הרמב"ם אינו מספיק אלא לב"ה דסברי הכי, אבל לב"ש דסברי דכל זמן שלא ראוה שנבעלה א"צ גט שני, א"כ איך יפרשו ב"ש קרא דושלחה מביתו, וע"כ דעיקר קרא אתא לדין שילוח שצריך שישלחו ממנו, ולשון מביתו הוא אורחא דמילתא, וא"כ למה הוצרך הרמב"ם לפרש פי' דחוק דקרא בא לומר דצריכה גט שני בדבר שנחלקו ב"ש וב"ה, ובגמ' לא הוזכר דרשא זו לב"ה, ועוד דהא גם לב"ה גופא בפלוגתא שנו, דרשב"א ור' יוחנן סברי דא"צ גט שני אלא בראוה שנבעלה, ולכן מוכח משום דהרמב"ם סובר דלדידן א"צ שילוח כלל ואינו צריך אלא שיתן לה הגט וסגי אפי' באומר לעדים, וזהו שכתב דושלחה הוא שיהי' ענין הגט שהוא המשלח אותה, ומבואר דהוא רק פירוש על לשון הגט, אבל אינו דין מיוחד כלל, וכיון דושלחה אינו אלא על לשון הגט אינו מיושב לישנא דקרא ושלחה מביתו כיון דאין כאן עיקר דין שילוח, ולכן ע"כ נאמר דלב"ש או לרשב"א אליבא דידן נפרש קרא דושלחה מביתו על עיקר דין השילוח וכתנא דבי ר' ישמעאל דצריך שתהי' משלחה ואינה חוזרת, אבל הרמב"ם להלכה אינו מצריך שילוח, לכן פירש ושלחה רק על ענין הגט, ופי' מביתו דבלא זה תצטרך גט שני, ולמד הדין שיתנהו לה בתורת גירושין מקרא דספר כריתות ונתן בידה ולא מקרא דושלחה.

ויסוד שיטת הרמב"ם לחלוק על הספרי ועל תנא דבי ר"י ולומר דאין צריך כלל דין שילוח, הוא מהך מתני' דהעיד ר' יוחנן בן גודגדא על החרשת שיוציאה בגט ואמר בגמ' מעדותו של ר' יוחנן בן גודגדא נשמע אמר לעדים כנסי שט"ח זה וכו' משום דכיון דאמר לא בעינן דעתה ה"נ לא בעינן דעתה, ומפרש הרמב"ם דלא בעינן דעתה היינו דא"צ שתדע שהיא מגורשת, דאין לומר דאינו צריך רצונה, דזה לא בעינן לעדותו של ר"י בן גודגדא, ואטו עד השתא לא שמעינן דאשה מתגרשת בע"כ ופשטא דקרא הוא דאם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה, דאלמא בדעתו לחוד תליא, ואם נימא כדברי התוס' שצריך שהעדים יגידו לה, או אף לפ"מ שהוכחתי מהשמטת הרא"ש והטור דעת התוס', דהביאור דמשום דלבסוף תדע הוי כאילו נותנו עכשיו לשם גירושין, א"כ מה ילפינן מעדותו של ריב"ג, דע"כ אנו צריכים לפרש לפ"ז דחרשת הוי משלחה ואינה חוזרת, וכן כתב הריטב"א, ומה דאמר לא בעינן דעתה מפרש דאע"ג דלית לה דעת מגורשת דלא בעינן דעתה בגיטה, א"כ הכונה דאינו צריך רצונה, וכן פרש"י במתני' דף נ"ה, וזה פשיטא, ומה ילפינן מכאן לענין אמר לעדים דאטו אנו צריכים ללמוד דמתגרשת בע"כ, ולכן הוכיח הרמב"ם מזה לפרש דעיקר ילפותא הוא דלא בעינן שתהא יודעת שנתגרשה וחרשת אינה יודעת והוי משלחה וחוזרת, וע"כ דלא כתנא דבי ר' ישמעאל ודלא כהספרי, וב"ש ורשב"א דלא סברי דצריכה גט שני ע"כ יפרשו ושלחה מביתו לענין שילוח וכתנא דבי ר"ש.

נמצא דלפ"מ שנתבאר בדעת הרמב"ם דאינו מצריך דין שילוח בע"פ להאשה, וצריך רק שהבעל יאמר שנתנית הגט הוא לגירושין, וסגי באומר לעדים, א"כ ודאי סגי במה שיאמר בפני עדים להשליח לקבלה הרי אשתו מגורשת, ובאמת לדעת הרמב"ם גם זה לא צריך מדאורייתא, כיון שכתוב בהגט ענין הגירושין, ולכן הוכרחנו לומר לדעת הרמב"ם דשליח להבאה לא מהני אלא על קבלת הגט ולא על קנין הגט, אבל בדברי הירושלמי אפשר לפרש כפשוטו דיסבור כהספרי וכתנא דבי ר"י דצריך שילוח וצריך שיהא משלחה ואינה חוזרת, ולכן שפיר דתוכל להתנות שלא יהי' גט אלא לעשרה ימים, והיינו שעד זמן זה לא יהי' שליח אלא על קבלת הגט וקנינו ולא על הגירושין, וכן אפשר לפרש בדברי הר"ן דמוכח מדבריו בפרק התקבל גבי גירושי קטנה דסובר לדינא דמשלחה ואינה חוזרת ובדעת הרשב"א צ"ע דגבי גירושי קטנה מוכח דסובר דינא דמשלחה ואינה חוזרת, אך מדבריו ר"פ הזורק בדינא דאמר לעדים משמע דסובר כהרמב"ם, דלא בעינן דעתה כלל וסגי באומר לעדים, וצ"ל דסובר דמשום זה לא מיקרי משלחה וחוזרת וכו' שצדדנו לומר גם בדעת התוס' כן דלא דסוברים דאינה מגורשת עד שיאמרו לה, אלא דכיון שנתן לה גיטה והדבר עומד שבודאי יגידו לה העדים מיקרי משלחה ואינה חוזרת, אבל בדעת הרמב"ם הוכחנו מדבריו בפרק א' דאינו מצריך שילוח כלל.

ועכ"פ נתבאר לנו ב' ביאורים בדין שליח הבאה, או דנימא דהוי שליח לקבלה גמור על קבלת הגט וקנינו, ורק דלא נעשה שליח על הגירושין, וזהו לדעת התוס' דבעינן שבשעת הגט תדע שהיא מגורשת, או דנימא דשליח הבאה נעשה שליח רק על קבלת הגט שלא יהי' טלי גיטך מעג"ק, אבל לא על קנינו, וזה לדעת הרמב"ם דאינו מצריך שלוח, ושי' הרשב"א אף דמצריך שילוח מדאית לי' לדינא דמשלחה ואינה חוזרת, מ"מ בדין שליח הבאה סובר כפי' הב' כמו שהבאנו דבריו. ועכ"פ לדינו של הפנ"י דבשליח הבאה לא יוכל הבעל לחזור קודם שבא הגט ליד האשה אינו נראה לב' הפירושים, וצריך שיהי' גמר הגירושין מדעת הבעל וכמש"כ.

